

Виявлені тенденції є логічними, оскільки зростання доходу від реалізації продукції повинно дещо перевищувати збільшення вартості активів. Питанням, що потребує подальшого вивчення, є причини перевищення у деяких областях середнього середньорічного значення впливу обігового капіталу над основним. Перевищення негативного впливу обігового капіталу над основним може свідчити про переважання у структурі сукупного капіталу обігового капіталу, що може мати негативні наслідки для підприємств досліджуваної галузі.

Висновки. За результатами виконаного аналітичного дослідження інтегрального показника ефективності використання капіталу будівельних підприємств України виявлено:

Отримані значення інтегрального показника ефективності використання капіталу у будівельних підприємств досліджуваних регіонів є набагато нижчими за рекомендаційне, що свідчить про неефективне використання капіталу.

Вагомий вплив на зміну інтегрального показника ефективності використання капіталу має доходність капіталу.

Позитивний вплив на доходність капіталу у будівельних підприємств більшості з досліджуваних регіонів мала зміна доходу.

Негативним впливом на зімну доходності капіталу відзначилась зміна основного і обігового капіталу, що треба вважати негативною ознакою, оскільки засвідчує нераціональність використання капіталу, а також потребу в удосконаленні управління структурою та обсягами основного та обігового капіталу.

Результати здійсненого аналітичного дослідження знайдуть своє відтворення й реалізацію у подальших дослідженнях щодо аналізу та управління капіталом будівельних підприємств України.

Література

1. Мних М.Є. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства : монографія. – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 226 с.
2. Баканов М.И., Мельник М.В., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа : учебник для студентов экономических специальностей. – 5-е изд. [перераб. и доп.]. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2006. – 526 с.
3. Статистичний щорічник України за 2007 рік. – К. : Вид-во "Консультант", 2008. – 576 с.
4. Статистичні дані Держкомстату за 2007 рік. – К. : Вид-во "Консультант", 2008. – 326 с.

УДК 336.77 (477) Доц. М.І. Хмелярчук, канд. екон. наук; доц. О.П. Павлишин, канд. екон. наук – Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Київ; М.І. Павлишин – ЗАТ Альфа-Банк (Львівський регіон)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Висвітлено організаційно-економічні проблеми функціонування кредитної системи України на сучасному етапі поширення світової фінансової кризи. Обґрунтовано потребу розроблення стратегічного плану виходу з кризи національної кредитної системи та підвищення до неї довіри населення.

Ключові слова: кредитна система, банки, небанківські фінансові установи.

Assoc. prof. M.I. Khmelyarchuk; assoc. prof. O.P. Pavlyshyn – Lviv institute of banking UB NBU; M.I. Pavlyshyn – ZAT Alpha bank

Organising-economic problems of function of Ukraine credit system

There are founded organising-economic problems of function of credit system of Ukraine on modern level of world financial crisis. There are substantiated the necessity of elaboration of strategic plan to overcome the crisis of national credit system and raising confidence of population to it.

Постановка проблеми. Кризові явища, які простежуються сьогодні у світовій та вітчизняній економіці, нагально поставили проблему удосконалення організаційно-економічних основ ефективного функціонування усієї економічної системи та такої її важливої складової як кредитна система. Адже як справедливо зазначає Л. Рябініна, "кредитна система – це база, на якій будуються всі економічні відносини у суспільстві (еквівалентні, фінансові, кредитні). Тому теоретичне обґрунтування її організації (як сукупності кредитних установ, так і сукупності кредитних відносин) є важливим етапом економічного розвитку країни" [1, с. 26].

В умовах світової та внутрішньої фінансової кризи в Україні, зокрема загрозливих явищ у банківському секторі держави, об'єктивно актуалізується значення наукового аналізу організаційно-економічних основ ефективного функціонування національної кредитної системи та її ролі в подоланні економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження теоретичних та практичних аспектів ефективного функціонування кредитної системи є предметом дослідження широкого кола як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Активізація національних досліджень у цьому напрямі простежується з початку 90-х років ХХ ст., тобто із здобуттям незалежності України та з потребою становлення національної кредитної системи. Значний внесок в обґрунтування теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо формування кредитної системи України зробили А.С. Гальчинський, М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна І.М. Лазепко В.Д. Лагутін, О.Г. Гриценко О.В. Дзюблюк, А.А. Чухно та інші.

Узагальнення їхнього наукового доробку в поєднанні з аналізом світових та національних тенденцій розвитку кредитної системи на сучасному етапі допоможе сформувати власне бачення перспективи виходу з фінансової кризи в Україні.

Мета. Дослідити організаційно-економічні проблеми функціонування кредитної системи та сформувати рекомендації щодо шляхів виходу з кризового стану національної кредитної системи та національної економіки загалом.

Обґрунтування отриманих результатів. Розглядаючи питання організаційно-економічних основ функціонування кредитної системи України, передусім зупинимося на формуванні її інституційної структури з позиції адекватності світовій практиці функціонування кредитної системи та відповідності до особливостей розвитку національної економіки. При цьому, варто відзначити, що головними чинниками формування кредитної системи є характер чинних у країні кредитних відносин та відповідних форм кредиту.

Очевидно, що на різних етапах розвитку суспільства склад кредитних установ зазнав змін відповідно до еволюції економічної системи загалом та особливостей розвитку національної економіки.

Світова практика надає багато прикладів функціонування різних видів кредитних установ, однак найпоширенішою у країнах з ринковою економікою є така: банки (основна ланка кредитної системи), яка концентрує основну масу кредитних і фінансових операцій та небанківські установи, що доповнюють діяльність банків, зв'язують окремі ланки кредитної системи. Функції банківських та небанківських установ тісно взаємопов'язані. Інколи навіть важко чітко розмежувати сфери їхньої діяльності: банки виконують небанківські операції і навпаки (рис. 1).

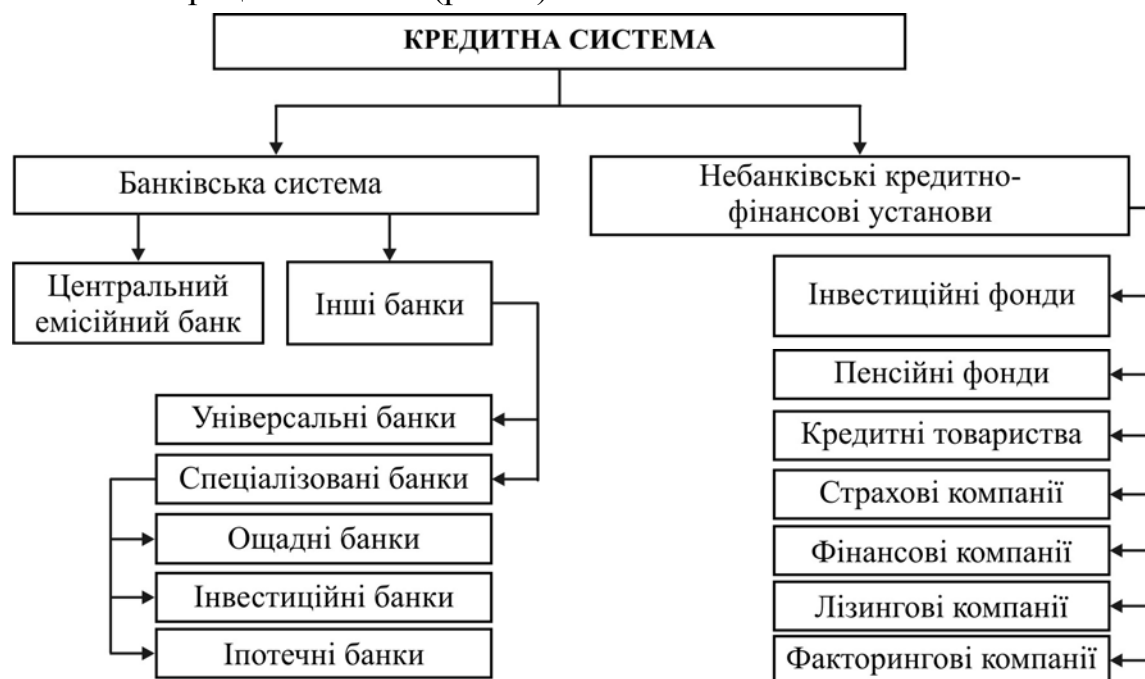

Рис. 1. Типова структура кредитної системи в ринковій економіці

Вітчизняну кредитну систему формують на зразок типової структури кредитної системи в ринковій економіці. На початкових етапах її становлення відбувались передусім глибокі інституційні перетворення. Це роздержавлення банківської і кредитної справи, перетворення державних банків на акціонерні, створення численних комерційних банків, відновлення комерційного кредиту.

Організаційну структуру вітчизняної кредитної системи будують як сукупність кредитних установ, що можуть вступати у кредитні відносини та надавати кредитні послуги. Очевидно, що найдинамічніше розвивається така структурна складова кредитної системи, як банківська. Створена за принципом дворівневої банківської системи (верхній рівень – емісійний центральний банк, нижній рівень – неемісійні комерційні банки), вона забезпечувала і забезпечує виконання більшості кредитно-фінансових операцій. Як справедливо зазначив М.І. Савлук, "у галузі кредитних відносин перехід від старої до ринкової системи господарювання здійснювався швидше, ніж в інших сферах життя нашої країни. Це пояснюється тим, що в основі цих відносин лежить наймобільніший ресурс – гроші" [2, с. 432].

Становлення кредитної системи України характеризується тим, що поряд з банками почали функціонувати небанківські кредитно-фінансові установи, а саме: кредитні спілки, страхові компанії, фінансові компанії, недержавні пенсійні фонди, ломбарди. Динамічно зростаючий сектор небанківських фінансових установ України характеризується на сучасному етапі зростанням як кількісних, так і якісних показників їхньої діяльності. Так, станом на 31.03.2008 р. до Державного реєстру фінансових установ було внесено інформацію про 1938 небанківських фінансових установ, тоді як на кінець 2007 р. у Держреєстрі налічувалось 1907 фінансових установ (тобто за 3 місяці 2008 р. Держреєстр поповнився на 31 установу) [3].

Разом із кількісними показниками зростають і якісні показники діяльності небанківських фінансових установ. Так, якщо за результатами 2006 р. загальний обсяг активів небанківських фінансових установ становив 32,7 млрд грн, то на кінець 2007 р. – 45,2 млрд грн (приріст 38,2 %) [3].

Поряд з тим, небанківський фінансовий сектор у цілому ще значно відстає від банківського як за загальним обсягом активів, так і за темпами їхнього росту: якщо за 12 місяців 2007 р. активи банків зросли на 75,3 %, то активи небанківських фінансових установ (НФУ) – на 38 %, що призводить до поступового зниження частки активів небанківських фінансових установ у активах усього фінансового сектора (у 2005 р. частка активів НФУ становила 10,2 %, у 2006 р. – 8,5 %, у 2007 р. – 7 %) (рис. 2.)

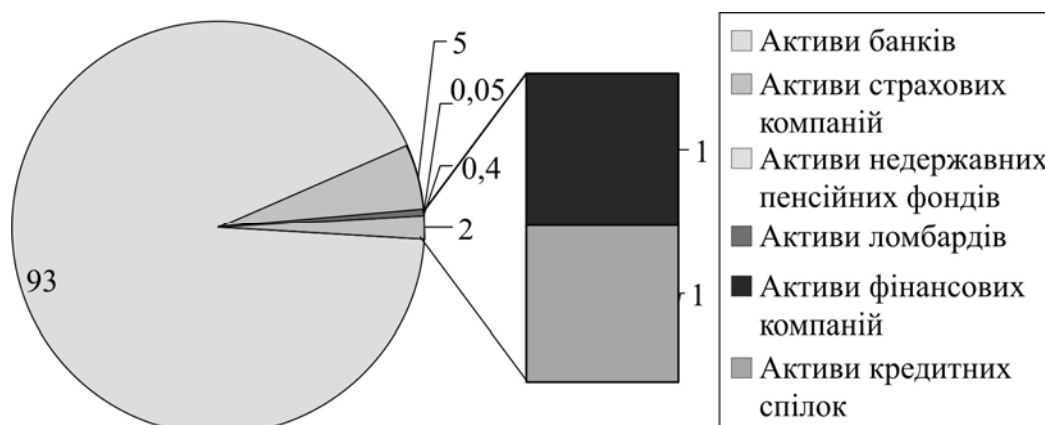

Рис. 2. Активи фінансових установ станом на 31.12.07 [3]

Матеріали рис. 2 свідчать, що найвищу активність на фінансово-кредитному ринку країни надалі демонструють банківські установи. Рівень їхньої активності на фінансово-кредитному ринку України становить 93 %. Водночас рівень активності страхових компаній становить 5 %, недержавних пенсійних фондів – 0,05 %, ломбардів – 0,06 %, фінансових компаній – 1,0 %, кредитних спілок – 1 %.

Таким чином, нерозвиненість небанківського фінансового сектора в Україні не розкриває його потенційних можливостей щодо фінансування реального сектора економіки. Так, не використовується належним чином потенціал кредитних спілок щодо споживчого кредитування населення та розширення кредитування малого та середнього бізнесу; не розвинена належним чином система недержавного пенсійного страхування, котра могла б забезпечувати довготермінові дешеві ресурси для подальшого інвестування на пот-

реби економіки; слабо функціонують інвестиційні фонди та фінансові компанії, котрі могли б забезпечувати високий рівень управління фінансовими ресурсами, розміщуючи їх у надійні та високодохідні активи тощо.

Очевидно, що в такій ситуації вітчизняні банки не мають відповідних конкурентів на фінансово-кредитному ринку і є фактично монополістами на ринку кредитних послуг, що негативно впливає на розвиток кредитного ринку України та забезпечення кредитними послугами реальний сектор економіки та населення країни.

Більшість фахівців пояснюють такий стан справ широким колом взаємопов'язаних проблем, що заважають належному розвитку небанківських кредитних інститутів. Найголовніші з них такі: відсутність цілеспрямованої довготермінової урядової політики щодо створення ефективного фінансового сектора, до якого входили б також ефективні та надійні небанківські фінансові установи; глибока недовіра населення до будь-яких фінансових інститутів взагалі після так званої "трастової епопеї" у 1994-1995 рр. та подібних скандалів, у які були "замішані" пенсійні фонди; недостатньо якісний рівень професійного середовища, пов'язаний із незадовільною кваліфікацією персоналу багатьох спеціалізованих установ, а також брак навчальних закладів і програм для розв'язання цієї проблеми та відсутність кваліфікаційних вимог до таких фахівців [4, с. 44]. До названих вище проблем, на наш погляд, варто додати труднощі перехідного періоду в Україні, що супроводжуються негативними загальноекономічними процесами, до яких передусім можна віднести: макроекономічну нестабільність (високі темпи інфляції); низьку довіру до національної валюти; доларизацію грошової системи; дефіцит торговельного балансу; залежність від імпорتنих енергоносіїв (в першу чергу російських), тощо. Вказані проблеми посилюються несприятливими зовнішньоекономічними чинниками, зокрема світовою економічною кризою та посиленням через це всього комплексу економічних, соціальних та політичних проблем.

Очевидно, що наслідки наявності комплексу зазначених вище проблем негативно насамперед впливають на реальний сектор вітчизняної економіки та на громадян України. Адже у цих кризових умовах банки передусім дбають про забезпечення власної ліквідності та платоспроможності. Як наслідок, кредити стали майже недоступними як для підприємств, так і для фізичних осіб.

У цих умовах об'єктивно настає можливість для активізації небанківських фінансових установ, зокрема кредитної кооперації, яка на перший погляд меншою мірою залежить від світових фінансових процесів та криз. Так, за матеріалами інформаційних служб, кредитні спілки лише з січня по липень 2008 р. надали на 40 % більше кредитів ніж за аналогічний період минулого року, а у вересні 2008 р. – у десятки разів більше аналогічного періоду минулого року. Це дало змогу заробити кредитним спілкам у першому півріччі 2008 р. 688 млн грн доходів, що набагато більше минулого року [5, с. 1]. Тобто, як бачимо, загалом становище кредитних спілок набагато краще за ситуацію, що склалася в банківському секторі.

Однак, експерти фінансового ринку відзначають і ризики, які можуть супроводжувати діяльність кредитних спілок у вказаних умовах: швидке

зростання активів та можливість виникнення проблеми ліквідності; зв'язок з банками (деякі банки були засновниками кредитних спілок); наявність псевдо-кредитних спілок, які не є підзвітними Держфінпослуг і можуть лише псувати репутацію справжнім кредитним спілкам [5]. Внаслідок наявності зазначених ризиків, кредитним спілкам уже довелося вдатися до такого непопулярного рішення як припинення дострокового повернення вкладів членам кредитних спілок [6].

Таким чином, як бачимо, у сучасних умовах існує системна криза у функціонуванні національної кредитної системи, що торкається як діяльності її провідної ланки – банківської системи, так і небанківських фінансових установ. І хоча, за словами багатьох аналітиків, фінансова криза в Україні зараз не настільки сильна, як у світі, однак з нею потрібно боротися з метою недопущення її ймовірного поглиблення.

У цьому зв'язку своєчасним є прийняття Закону України "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України" [7] (закон), що спрямований на захист економіки та фінансової системи України від фінансової кризи. Цей закон відображає ключові напрями державної підтримки реального сектора економіки та забезпечення фінансової стійкості та ліквідності банківської системи країни. Однак, на наш погляд, цього закону є недостатньо для вирішення кризових явищ у всіх секторах національної економіки. Тому у цій ситуації доцільно використовувати прийнятий закон як базу для розроблення стратегічних планів розвитку усіх секторів економіки в умовах фінансової кризи.

Висновки. В умовах фінансової кризи та економічної нестабільності в Україні доцільно розробити стратегічні плани виходу з кризи усіх секторів національної економіки, базуючись на державному антикризовому законі. Значною мірою це стосується і кредитної системи України та потреби її державної фінансової підтримки як національної банківської системи, так і небанківських фінансових установ. Своєю чергою, це сприятиме збільшенню довіри до національної кредитної системи та стабілізації соціально-економічної ситуації в країні загалом.

Література

1. **Рябініна Л.** Теорія і практика кредитних відносин в Україні // Вісник НБУ. – 2002. – № 1. – С. 26-29.
2. **Гроші та кредит** : підручник / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. М.І. Савлука. – К. : КНЕУ, 2001. – 602 с.
3. **Результати розвитку ринків** небанківських фінансових послуг України за 12 міс. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/analit_bank_2007
4. **Роу А., Власенко Ю. та ін.** Україна. Фінансовий сектор та економіка. Нові стратегічні завдання. – К., 2001. – 120 с.
5. **Чи впораються кредитні спілки з потоком клієнтів.** [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epravda.com.ua/publications>
6. **Взаємодія органів державної влади та кредитних спілок по забезпеченню гарантій вкладникам кредитних спілок.** [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.maydan.tv/articles/a293>

7. Закон України № 639-VI від 31.10.2008 р. "Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України". [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.president.gov.ua>

УДК 330.59

Доц. Н.М. Холод, канд. екон. наук –
Львівський НУ ім. Івана Франка

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ІНСТИТУЦІЙНИХ РЕФОРМ

Висвітлено основні напрями підвищення рівня життя населення шляхом удосконалення наявної системи оплати праці, соціального захисту, оподаткування тощо. Зроблено висновок про потребу удосконалення ринкового середовища і створення умов для розвитку людського капіталу.

Ключові слова: рівень життя населення, заробітна плата, пенсії, соціальна допомога.

Assoc. prof. N.M. Kholod – L'viv NU named after Ivan Franko

Ways of standard of living increasing in Ukraine in the context of institutional reforms

The article analyzes the main ways of how to increase the population's standards of living through the improvement of existing wage and salary system, the systems of social protection, personal taxation, etc. The author reaches the conclusion that it is necessary to improve the market environment and create conditions for the human capital development.

Keywords: standard of living, wage, pensions, social benefits.

Постановка проблеми. Основним показником ефективності економічної та соціальної політики держави є високий рівень життя населення. Саме досягнення високого рівня життя найчастіше ототожнюється із досягненням європейських стандартів Європи.

Для порівняння рівня життя можна використати декілька показників, однак всі вони свідчать про невисокий рівень добробуту у нашій країні. Найчастіше для порівняння рівня життя використовують індекс людського розвитку (ІЛР). За цим показником у 2008 р. Україні посідала 76 місце в світі (значення ІЛР=0,788). ІЛР складається з трьох індексів, одним з яких є ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. За цим компонентом ІЛР Україна посідала у 2007 р. 85 місце в світі серед 174 країн світу [3, с.19].

За рейтингом глобального добробуту дослідницького інституту *Legatum Institute* у 2008 р. Україна опинилася на 68 місці серед 104 країн світу [10]. Із європейських країн нижче опинилися лише Білорусь (78) та Молдова (83). Ще одним показником добробуту може бути індекс купівельної спроможності компанії *GfK*. За цим індексом Україні посідає 39-те – передостаннє місце в Європі [9]. Нижчу купівельну спроможність має лише Молдова. За оцінкою фахівців компанії *GfK*, середній використовуваний дохід в Україні у 2008 р. становив 1688 євро, тоді як середня купівельна спроможність на одну особу в Європі становила 12500 євро. Отже, купівельна спроможність українців становить лише 13,5 % від середньоєвропейського показника.